נושא ונשוא במשפט פשוט – סיכום ביניים

1. במשפט פשוט יש נושא **אחד** ונשוא **אחד**.
2. הנוֹשא והנשוּא הם עמודי המשפט, בלעדיהם אין משפט. הנושא הוא **הנתון** (מה שעליו מדבר המשפט), ואילו הנשוא הוא **החידוש** (מה שמחדשים על הנושא).
3. **נוֹשא** המשפט הוא שם עצם (לרוב מיוּדע) או שם עצם פרטי. כינויי גוף וכינויי רמז מחליפים נושא מפורש; לפעמים עשוי שם פועל לבוא בתפקיד נושא המשפט. כינוי מחליף לנושא: *'הִיפְּכִי'*. *ראו דוגמאות – כאן*.
4. חמישה **סוגי נשואים**. נשוא המשפט יכול להיות אחד מאלה:

א. **נשוא פועלי** (פועל בודד)

ב. **נשוא מורחב** – *פועל עם מילים נוספות המהוות יחד יחידת משמעות אחת*. לנשוא המורחב שלושה מופעים: פועל ופועל (למשל, חזר ואמר); פועל ושם פועל (למשל, התחיל לנגן); או ניב (צירוף פועלי בעל משמעות מטפורית, למשל, עלה באש).

ג. **נשוא קיומי** – *מביע קיום* (יש / היה / יהיה) *או אי־קיום* (אין / לא היה / לא יהיה).

ד. **נשוא מודלי** – *מציין את עמדת הכותב ואת תחושותיו. הוא מביע רצון, התלבטות, כוונה, תקווה, חובה, משאלה, צורך, יכולת, אפשרות, איסור, אפשרות או חשש*. דוגמאות לנשוא מודלי: מומלץ, אפשר, כדאי, לא כדאי, מותר, אסור, יש [במשמעות של צריך או חובה], אין [במשמעות של אסור], ראוי, רצוי, חובה, ניתן ועוד.

ה. **נשוא שמני**. *נשוא שאני הוא נשוא שאיננו פועל*. נשוא שמני עשוי להיות:

(1) שם עצם, למשל: החיים במה.
(2) שם תואר, למשל: החיים יפים.
(3) צירוף יחס, למשל: התלמידים בכיתה.
(4) צירוף עם למ"ד הקניין (כשאין 'יש' במשפט), למשל: לספורטאים הישגים רבים.
(5) שם מספר, למשל: אנחנו שמונה.
(6) תואר הפועל, למשל: אני כאן.
(7) כינוי רמז (בעיקר במשפטי משוואה), למשל: חבריי הם אלה. (= אלה הם חבריי.)

☜ *במשפט שמני ניתן על פי רוב לשבץ אוגד – ראו כאן. להרחבה על משפטים שמניים – ראו כאן.*

חוקים פורמליים (חוקי התחביר במישור הדקדוקי)

א. נושא המשפט אינו יכול להיות צירוף יחס.
ב. בין הנושא לנשוא הפועלי מתקיים התאם מין־מספר.
ג. בין הנוֹשא לאוגד מתקיים התאם מין־מספר.
ד. בצירוף סמיכות מתקיים אי־התאם מין־מספר־יידוע.
ה. בצירוף של שם עצם ותוארו מתקיים התאם מין־מספר־יידוע.
ו. בין הנושא לנשוּא־שם־תואר מתקיים אי־התאם יידוע: הנושא מיוּדע, ואילו הנשוא־שם־תואר אינו מיוּדע.
ז. **שלילה באמצעות אוגד 'אין'** (המילה 'אין' ונטיותיה השונות) מתקיימת רק בשני מקרים:
1) במשפט שמני, למשל: אבא אינו בבית.
2) במשפט פועלי – אך ורק כאשר הפועל הוא **צורת בינוני**. אם הפועל במשפט הוא בזמן עבר או עתיד, השלילה היא באמצעות המילה 'לא'. לדוגמה: אבא אינו **עובד** היום. (אבל: הוא לא עבד אתמול. / הוא לא יעבוד מחר.)

ח. (חוק סגנוני במשלב גבוה): *כאשר מקדימים תיאור לפני נושא פועלי* שהוא פועל בזמן עבר או פועל בזמן עתיד, יבוא *הפועל* מייד אחרי התיאור לפני הנושא של המשפט (לא רלוונטי כאשר הפועל בהווה). לדוגמה:

תיאור לפני הפועל *פועל* *נושא*
לפני שלוש שנים נסעה רותי לבקר את חברתה באיטליה. (ולא: "לפני שלוש שנים רותי נסעה ...").